

ББК 65.9(2)240

О.Д.РЯБЧЕНКО, канд. екон. наук

Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут"

Р.В.ВОВК, канд. фіз.-матем. наук, О.С.ВОВК, Т.С.РЯБЧУН, Г.Г.ТАРАСЕНКО

Харківський національний університет ім.В.М.Каразіна

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ В ПЕРІОД ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ДО РИНКУ

Розглядається актуальне питання державного регулювання у період трансформації економіки до ринку.

Економіка (древньогрец. еко – зв'язок, номос – закон) – це система закономірних взаємозв'язків і відносин між людьми у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання благ. Вона є ровесницею людини, реальним базисом суспільства, служить об'єктивною основою його прогресу. Ринок – це сукупність окремих сегментів споживачів, які диференціюють купівельний попит і формуються в результаті комплексної взаємодії економічних, демографічних, соціальних і психологічних факторів.

В умовах сформованих ринкових відносин і нормального ринкового стану державне регулювання зводиться до підтримки функціонування ринкової системи та діяльності, в ході якої можна компенсувати недоліки або негативні наслідки ринку.

Загальне поняття ринку включає будь-яке визначення, в якому закладено процес продажу й купівлі товарів та послуг. Немає потреби встановлювати фізичну сутність поняття ринку, бо його зміст можуть представляти магазини і комерційні центри, валютний ринок у Франкфурті-на-Майні, ринок біржових акцій і цінних паперів у Нью-Йорку, ринок цінних металів у Лондоні і т.ін. Іншими словами, поняття ринку передбачає будь-який характер діяльності, де наявні процеси купівлі й продажу, вступають в силу закони ринкової економіки.

Поняття ринкової економіки охоплює економічну систему, за якої процес прийняття рішень щодо виробництва і розподілу ресурсів ґрунтується на основі цін, створених шляхом добровільного обміну між виробниками, покупцями, працівниками і власниками інших факторів виробництва. Прийняття рішень за умов економічних стосунків такого характеру проводиться децентралізовано, тобто незалежно від угруповань та окремих осіб. Ринкова система передбачає також існування приватної власності на засоби виробництва.

В умовах ринкової системи державне регулювання варіюється залежно від причин, що спричинили недоліки функціонування ринкової динаміки. Засоби регулювання визначаються відповідно до мети і

напрямок державної економічної політики, що спрямована на макро-економічному рівні на стабілізацію короткострокових тенденцій циклічного розвитку виробництва та сприяння довгострокового періоду.

У період трансформування економіки в ринок необхідно здійснити такі додаткові заходи державної діяльності, які носять тимчасовий характер:

- 1) внести необхідні зміни в діюче законодавство і впровадити нові законодавчі акти;
- 2) здійснити роздержавлення власності, економічних ресурсів, приватизацію;
- 3) створити нові, що досі не існували, ринкові установи і сприяти їх діяльності;
- 4) здійснити структурну перебудову економіки на рівні факторів виробництва.

Ефективність сучасної ринкової економіки є загальним суспільним результатом тривалої еволюції економічних відносин взагалі і економічних систем як їх якісної визначеності особливо. Спираючись на фундаментальні процеси необоротного розвитку суспільного розподілу праці і власності, ринкові відносини прогресували досить повільно, але в глибину і широчінь економічного простору. Вихідним пунктом їх генезису став ринок, що формувався (проста, розгорнута, грошова форми вартості). Він став ровесником економічної формації, першим загальним регулятором цивілізованих економічних відносин.

Доволі повільним є процес розвитку на базі ринкових відносин. У світовому господарстві він розтягнувся на століття, хоча все нові й нові країни проходили його у все більш стислі строки. Ринкові відносини розвивались у рамках традиційних економічних систем, підриваючи монізм їх економічної основи. Через це вони характеризуються плуралізмом форм власності і, природно, механізмом їх регулювання. Але вже у раних ринкових відносинах виявилися переваги ринку як універсального і найбільш ефективного регулятора національної економіки та її секторів. Це забезпечувалося вільними цінами. Однак плуралізм цін як мінірегуляторів призвів до встановлення монопольної ціни як регулятора великого виробництва, орієнтованого на широку підтримку державного регулювання економіки. Роль ринку як регулятора суспільного виробництва значно знизилась.

Науково-технічна революція прискорила розвиток науково-технічного прогресу, зростання малих підприємств та досконалої конкуренції, перехід від традиційних форм до системи змішаної ринкової

економіки. Роль ринку як регулятора розвитку НТРівського розподілу і кооперації праці, плюралізму форм власності та конкуренції активізувалася в світовому й національному ринковому господарстві. Спочатку сукупний попит, потім пропозиція, далі індивідуальний попит стали провідними ланцюгами активізації ринкового механізму регулювання економіки, доповнюваного державним регулюванням.

У кінці 20 ст. в “акваторії” ринкової економіки сформувалося соціальне ринкове господарство. Який же його економічний зміст і як співвідносяться соціальне ринкове господарство і ринкова економіка?

“Батько” соціального ринкового господарства Л.Ерхард визначив його так: це – добробут для всіх. Другий німецький теоретик соціального ринкового господарства Й.Альтман приблизно через дві століття висунув його основні критерії: повна зайнятість, забезпечення житлом, соціальна інфраструктура, що доводять взаємодію державних економічних інститутів і приватного сектора через ціновий механізм ринку у вирішенні соціальних проблем. Спираючись на наведені вище думки, можна визначити соціальне ринкове господарство як ефективний ступінь розвитку сучасної ринкової економіки, що характеризується такими економічними ознаками:

- 1) науково-централізоване регулювання макроекономіки і наукове автономне саморегулювання мікроекономіки на основі ринкової регуляції та державних індикативів;
- 2) загальна орієнтація на соціалізацію населення;
- 3) поступове підвищення ефективності за рахунок мінімізації витрат і максимізації задоволення потреб.

Через це, на нашу думку, соціальне ринкове господарство являє собою сучасний суспільний підсумок генезису ринкових відносин, серцевину ринкової економіки, показник її соціально-економічної ефективності.

Нарешті, в результаті генезису ринку, ринкових відносин, змішаної ринкової економіки, соціального ринкового господарства, починаючи з 80-х років складається система соціально орієнтованої ринкової економіки. Як зріла, відкрита і ефективна економічна система вона рухається на основі взаємодії двох складових частин: національної і глобальної. Незважаючи на численні особливості, національні системи в розвинутих країнах орієнтуються перш за все на соціальні пріоритети. Так, широко відомими є відмінності національних систем у США (приватно-конкурентна модифікація) і у ФРН (централізовано-приватна модифікація). Але при цьому в обох у них очевидний пріоритет соціальних витрат, що склали в 1989р. в США понад 885,8 млрд. доларів або 20% валового національного продукту, а

у ФРН в 1991р. – 764,9 млрд. дойч-марок або понад 29% валового національного продукту. У цьому виявилася соціально-економічна ефективність ринкової економіки, яка працює на все населення країни, в тому числі на соціальне минуле (пенсіонери) і на соціальне майбутнє (учні, студенти). Зрештою, ринкова економічна система здатна до підвищення своєї ефективності як у кількісному аспекті (соціальний сервіс), так і в якісному відношенні (економічний базис розвитку особистості). Останнє доводиться двома критеріями практики :

- 1) ринкова економіка оптимізує узгодженість макроекономічного середовища і його мікросуб'єкта;
- 2) ринкова економіка завдяки науково-технічному забезпеченню, набуває характеру гнучкої самоналагоджуваної системи, орієнтованої в майбутнє.

Отже, генезис ринкових відносин, що проходив за умов домінуючих економічних систем, завершується запереченням останніх і становленням ринкової економічної системи. Її якісна визначеність виходить далеко за межі доданих до неї дефініцій і зводиться до зростаючої ефективності системи ринкових відносин. Ключову роль у поступовому зростанні ефективності ринкової системи відіграє багатоскладовий механізм її регулювання. Державне регулювання як важлива ланка цього механізму, вдосконалюючись під впливом ринкової системи, в свою чергу, сприяє підвищенню її ефективності, що доведено розвитком її моделей.

Таким чином, для періоду трансформування економіки в ринок визначено, які додаткові заходи державної діяльності, що мають тимчасовий характер, необхідно здійснити.

Отримано 27.02.2001

УДК 330.138.1

С.И.АРХИЕРЕЕВ, канд. экон. наук

Харьковский национальный университет им.В.Н.Каразина

ТРАНСАКЦИОННЫЕ ОТНОШЕНИЯ И ТИПЫ РЫНОЧНОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ

Показана целесообразность выделения двух типов рыночной трансформации в европейских постсоциалистических странах, обусловленная различной степенью зрелости неформальных рыночных институций.

Трансакционные издержки, по утвердившемуся мнению, являются издержками эксплуатации экономической системы. Но существуют еще и особые, связанные с происходящими в обществе переходными процессами издержки трансформации экономической системы, в рас-